

Ніна Осмак, Світлана Дика

МОТИВ КОХАННЯ В ПОВІСТІ «КУДЕЯР» МИКОЛИ КОСТОМАРОВА

У статті досліджується мотив кохання в повісті «Кудеяр» М. Костомарова. Розглядається потрактування кохання в період античності, Середньовіччя, в добу романтизму, що внесла в українську літературу образи нових героїв, нові сюжети та нове тлумачення кохання, а саме – як очисного вогню. Кохання між Настею і Кудеяром є одним з основних стовпів, на якому тримається склепіння сюжету твору. Воно сильне і слабе, велике і надміру мізерне, здатне окриляти і підносити до вершин блаженства та кидати боляче на грішну землю.

Ключові слова: кохання, материнство, повість.

Протягом багатьох століть категорія кохання є найбільш дискусійною в різних галузях суспільного життя – таких, як мистецтво, культура, релігія, наука. Кохання є однією з основних характеристик духовності людини, однією з умов формування цілісного образу «Я». Одноставною є думка про те, що воно відкриває той природний потенціал людини, який полягає в резервному зберіганні почуттів, що залишаються невикористаними до того моменту, поки не з'явиться інший індивід, на якого можна було б людині спрямувати всю свою внутрішню енергію, тобто перенести потенціальні внутрішні почуття на зовнішній об'єкт – коханого. Людство намагається знайти відповідь на питання, що ж таке кохання, але й досі не існує однозначної відповіді на нього, а можливо, і не потрібна відповідь, бо побічне сприйняття такого високого почуття призведе до стереотипізації та шаблонності, позбавить кохання індивідуальності. Тому краще, щоб питання «Що таке кохання?» залишалося риторичним, і відповідь на нього мають знаходити лише закохані серця, а не теоретики сірої буденності.

Мета нашої статті – з'ясувати мотив кохання у творчості Миколи Костомарова на прикладі повісті «Кудеяр».

Відповідно до періодів існування людства потрактування кохання було різне. Наприклад, у період античності з'являються два ідеали любові: архаїчний та езотеричний [1]. Архаїчний ідеал пов'язаний із релігійно-міфологічними уявленнями й спирається на те, що чуттєва основа кохання є домінантною. Езотеричний ідеал ґрунтується на платонічній основі розуміння

кохання. У період Середньовіччя потрактування любові дещо модернізується, з'являється так званий «амор» – поняття, пов'язане з основною вимогою того часу – свободою, котре виступає як особисте та виборче почуття, за якого суб'єкт кохання вільно обирає об'єкт власних почуттів.

Тема кохання збурювала уяву відомих митців – В. Шекспіра, О. Пушкіна, П. Неруди, О. Олеся, В. Симоненка, Л. Костенко та багатьох інших, торкалася чарівних струн душевного оркестру, симфонія якого підштовхувала їх на створення неперевершених шедеврів культури.

Доба романтизму дала українській літературі образи нових героїв, нові сюжети й нове потрактування кохання, а саме кохання як очисний вогонь. Благодатним ґрунтом для висвітлення цієї теми є романтичні історичні твори, зокрема історичні романи, які набули широкого розвитку в ХІХ ст. Зображуючи історичні події та діячів, які відігравали важливу роль у формуванні та становленні української державності, письменники не обмежувалися лише сухими фактами *magistra vitae*, а намагалися першочергово поставити перед очі читача людину в усіх барвах поривів її душі, тому не могли оминати увагою основу всіх природних поривань – кохання.

Розглянемо втілення мотиву кохання у творчості Миколи Костомарова на прикладі повісті «Кудеяр». Повість містить риси вальтер-скоттівського типу роману, що зображує любов як ланцюжок у сюжетній канві твору.

Зауважимо, що кохання між Настею і Кудеяром є одним зі стовпів, на якому тримається сюжет твору. Воно сильне і водночас слабе, велике й надміру мізерне, здатне окриляти і підносити до вершин блаженства та кидати боляче на грішну землю, залишаючи по собі Прометеві муки.

Кудеяр і Настя – молоде подружжя, яке жило тихим, спокійним життям, поки доля не зіграла з ними злий жарт. У той час, коли Георгій був на війні, бусурмани забрали Настю в полон. Проте Кудеяр не може змиритися з утратою коханої, і пошуки викраденої стають ціллю його життя та одним із рушіїв еволюції

образу героя. Коли ж Настя повертається з полону, окрилена світлою надією, вона не помічає наближення горя, котре переверне не тільки її світ, але й кардинально змінить коханого чоловіка. Здавалося б, що ось воно – щасливе майбутнє в рідних обіймах, але злий фатум не дає волі люблячим серцям і випробовує їх на міцність. Побачивши маленького хлопчика, який горнеться до його Насті, Кудеяр зрозумів, що його сердешну було збезчещено, і це мале створіння – бусурманське дитя. У Георгієві прокинується ненависть, спопеляюча ненависть до цієї дитини. В душі героя відбулося зіткнення двох фронтальних позицій, які б мали виступити в ролі виправдання жахливому дітовбивству. Зокрема, з одного боку, це вбивство заради зволення коханої від тягара ганьби, бо вона повернулася додому з байстрюком (за християнською мораллю, неприпустима поведінка), а з іншого, – гіпертрофований егоїзм, головним критерієм якого є право на володіння, у нашому випадку, – Настею. Можемо зазначити, що це ніщо інше, як керування почуттями, які тяжіють до типу стосунків, що їх Еріх Фромм розглядав як любов-власність. Кудеяр міг проявити інший вид ставлення до Насті під час довгоочікуваної зустрічі – продуктивну любов, яка полягала б у прийнятті хлопчика як рідного сина, або ж він міг дарувати хлопчикові життя, бо то рідна кровина його коханої Насті, проте чоловік невблаганний. Кудеяр ставить Настю перед найскладнішим і найтрагічнішим вибором у житті матері й говорить: «Выбирай теперь, что хочешь, кто тебе милее, кого тебе больше жаль» [2, с. 170]. Настя як істинна мати намагається врятувати хлопчика, бо, незважаючи ні на що, любить своє дитя. У цьому виборі поміж чоловіком і дитиною полягає трагедія Насті. У ній прокидається найприродніше – материнська любов, не підвладна жодним поясненням і доведенням, по-своєму фатальна. Автор загострює увагу на самовідданий боротьбі матері за дитину, на тому, як оборона Насті слабшає і вона зраджує материнству заради Кудеяра: «Я не то что женою, невольницей твоей буду. Позволь же у тебя, моё сердце, жить в неволе; женись, возьми другую, а меня её работницей возьми; только бы возле тебя быть недалеко, только бы на тебя глядеть» [2, с. 170]. Вони обоє сподівалися на те, що в них будуть ще спільні діти, народжені в злагоді та любові, але Бог розпорядився інакше. З цього страшного моменту – вбивства дитини – й починається руйнівний шлях кохання героїв, яке в подальшому знищить ще багато людських життів. Але поки що Настя звільнилася від ганьби, Кудеяр задовольнив своє его та спраглу від жаги помсти бусурманам душу, і, здавалося б, сімейне щастя ось-ось постукає у двері до подружжя.

Але цар відправляє Кудеяра в похід, де той потрапляє в полон. Разом із невпинним благанням Бога про скоріший прихід смерті він згадує свою сердешну Настю, і серце його кров'ю обливається. А Настя в той час усіма своїми силами намагалася повернути коханого. Жінка-борець, яка заради свого чоловіка здатна на все, навіть на вбивство власної дитини, постає у всій повноті своїх учинків та помислів. У пошуках чоловіка доходить аж до Івана Грозного, сама опиняється в руках тирана. Повернувшись із полону, Кудеяр стрімголов мчить додому, щоб побачити її, але страшна звістка спантеличує чоловіка, й він їде до царського палацу по Настю. Цар загадує Георгієві три подвиги, після звершення яких він би міг знову зажити родиною. Помічаємо паралель між Кудеяровими та Геракловими подвигами, але з однією великою відмінністю: Кудеяр чинив їх ціною безневинних життів. Він намагається виправдатися: «Столько людей безневинных побил, а теперь такой срам терплю! Всё за тебя, мол, Настя, всё для того, чтобы тебя увидеть» [2, с. 262]. Однак побачивши дружину повішеною, він умить скипає ненавистю, жагою помсти Іванові Грозному. Адже те найдорожче, заради чого він жив, убито...

М. Костомаров використовує кохання як точку відліку – водночас кінця і початку – зовнішнього життя головного героя та внутрішньої еволюції його характеру. Смерть Насті стала кінцем у зовнішньому плані образу Кудеяра в статусі чоловіка й початком періоду вдівця, а у внутрішньому – було покладено кінець світлим ілюзорним сподіванням на щасливе подружнє життя і початок поглиблення жорстокості й агресивності, які не мали вже зворотного шляху.

Отже, можемо зробити висновок, що М. Костомаров майстерно втілює мотив кохання в повісті «Кудеяр» на прикладі своїх трагічних героїв Насті й Георгія. Письменник, за вальтер-скоттівською традицією, використав це світле й високе почуття як точку відліку сюжету твору і як художній прийом творення характеру головного героя, якого кохання одночасно підносило до небес і несподівано боляче било об землю, змушуючи відчутти межі душевних страждань і боротьби між вищими пориваннями та злочинною жорстокістю. Душу центрального персонажа огортав криваво червоний оксамит кохання, гаптований чорним мереживом помсти.

Література

1. Буквар : Психологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bukvar.su/psihologija/86546-Lyubov-kak-sociopsihologicheskoe-yavlenie>. – Назва з екрана, 10.06.2014.
2. Костомаров М. І. Твори в двох томах / М. І. Костомаров. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 2. Повісті / упоряд., передм. та прим. В. А. Смілянської. – 780 с.

Nina Os'mak, Svetlana Dyka

**THE MOTIF OF LOVE IN THE STORY "KUDEYAR"
BY N. KOSTOMAROV**

The article examines the motif of the love in the story «Kudayar» by N.Kostomarov. The interpretation of love in the time of antiquity, in the Middle Ages and in the romantic period, which brought into the Ukrainian literature the images of the new characters are considered, new stories and new interpretation of love, such love as cleansing fire are given. The love between Nastya and Kudayar is one of the main pillars which keeps the plot of the work. It is strong and weak, big and too lean, can elate and rise to the heights of bliss and pain and then be thrown onto the ground.

Keywords: love, motherhood, story.

Нина Осмак, Светлана Дикая

**МОТИВ ЛЮБВИ В ПОВЕСТИ «КУДЕЯР»
НИКОЛАЯ КОСТОМАРОВА**

В статье исследуется мотив любви в повести «Кудеяр» Н. Костомарова. Рассматривается трактовка любви в период античности, Средневековья, в эпоху романтизма, что привнесла в украинскую литературу образы новых героев, новые сюжеты и новые трактовки любви, а именно любви как очистительного огня. Любовь между Настей и Кудеяром является одним из основных столпов, на котором держится сюжет произведения. Оно сильное и слабое, большое и слишком скудное, способно окрылять и подносить к вершинам блаженства и бросать больно на землю.

Ключевые слова: любовь, материнство, повесть.

Надійшла до редакції 19.06.2014 р.

